

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

THE DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE LOCAL WISDOM THROUGH THE BUDDHIST RITUALS

¹เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต และ ²กิตติพัฒน์ ทาวงศ์ษา

¹Sepbundit Noangbundit and ²Kittiphat Thawongsa

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประเทศไทย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Mahamakut Buddhist University, Thailand.

¹Sepbandit@hotmail.com, ²kittiphat2016@gmail.com

Received July 25, 2019; Revised November 12, 2019; Accepted December 19, 2019

บทคัดย่อ

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน มีกระบวนการหรือวิธีการที่หลากหลาย บางกระบวนการอาศัยหลักเศรษฐกิจ บางกระบวนการอาศัยการขับเคลื่อนจากภาครัฐ เพื่อให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เพื่อมุ่งให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ถ่ายทอด และพัฒนาให้ยั่งยืน กระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นทางเลือกใหม่ในการสร้างกระบวนการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ถ่ายทอด และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้อย่างสมบูรณ์ เพราะมีหลักยึดมั่นจิตใจที่เรียกว่า “ศรัทธา” การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน โดยอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

¹ อาจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

² อาจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ประยุกต์ธรรมะ จากพระไตรปิฎก สร้างเป็นกิจกรรมประจำวัดในชุมชน สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและสามารถขยายสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; ยั่งยืน; พิธีกรรมทางพุทธศาสนา

Abstract

The development of sustainable local wisdom includes various processes and methods. Some processes rely on economic principles and some processes rely on the drive of the government in order to: place the importance on various local wisdoms; focus on preserving, restoring, continuing, transferring and sustainably developing the wisdom. The local wisdom development process through Buddhist rituals is a new alternative in creating the processes of preservation, restoration, continuity, transfer, and sustainable development of the local wisdom. This is due to the mindful commitment called “ Faith” .To sustainably develop local wisdom through Buddhist rituals, it can be implemented by applying Dhamma in Tipitaka into community temple activities that contribute to local wisdom development and extension of sustainable community economic base.

Keywords: Development, Local Wisdom, Sustainability, Buddhist Rituals

บทนำ

วงการการศึกษาตื่นตัวกับคำว่า“ภูมิปัญญาท้องถิ่น”เมื่อแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ปรากฏคำดังกล่าวในหมวดที่ 4 ว่าด้วยเรื่องแนวทางการศึกษา ข้อที่ 9 ว่า “ให้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าและวิจัยในศาสตร์สาขาต่างๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยากรอื่น ๆ มี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดการเรียนการสอน”

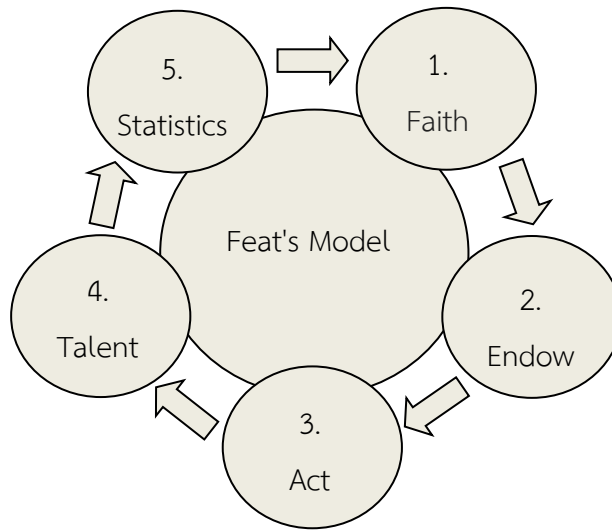
จากนั้นคำว่า“ภูมิปัญญาท้องถิ่น”มีปรากฏศัพท์ใกล้เคียง คือ“ภูมิปัญญาไทย” ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในมาตรา 23 (3) ระบุว่า“ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญา” ทำให้คำสองคำนี้เป็นที่คนไทยเริ่มรู้จักและพยายามหาคำนิยาม

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว ฟันฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักฟันฟู นักประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า“ปราชญ์ชาวบ้าน”หรือ“ผู้รู้ชาวบ้าน”และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”หรือ“ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เป็นวิธีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ผู้สืบสานสนใจและเห็นคุณค่าในศิลปะแขนงนั้นๆภูมิปัญญาบางอย่างผู้ถ่ายทอดต้องหาวิธีสืบสานที่แตกต่างกันออกไป เช่น การอบรม การบรรยาย การจัดสัมมนา เป็นต้น บางกิจกรรมนั้นไม่สามารถสื่อสารต่อผู้รับได้อย่างตรงประเด็นและไม่สามารถชี้ให้เห็นคุณค่าได้อย่างชัดเจน จึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีในการถ่ายทอดโดยแบ่งเป็นกลยุทธ์ของแต่ละบุคคล บางกิจกรรมแฝงด้วยความสนุกสนานรื่นเริง บางกิจกรรมเน้นไปที่การปฏิบัติ ขณะที่บางกิจกรรมเน้นไปที่การสื่อสารให้เห็นคุณค่าอย่างชัดเจน ทั้งหมดทั้งปวงก็เพื่อการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่และดีกว่าเดิม องค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ว่ามี คือภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาสู่อนุชนรุ่นหลัง กิจกรรมทั้งหมดที่กล่าวมานั้น โดยสรุปคือเพื่อสร้างความยั่งยืนของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความยั่งยืนที่กล่าวนี้ต้องผูกติดกับเศรษฐกิจของชุมชนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นกำเนิดและสถิตอยู่ด้วย โดยอาศัยสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ธรรมชาติ ทรัพยากร แร่ธาตุ ป่าไม้ คน ชุมชน เป็นต้นกำเนิดและช่วยสืบทอดจนยั่งยืน

ฐานเศรษฐกิจชุมชน

ฐานเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic-Base)ว่าด้วยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการวิเคราะห์ตามหลักความสำเร็จวงจรวัฒนธรรมฐานเศรษฐกิจชุมชน 5 ห่วง ดังนี้

แผนภาพที่ 1 : วงจรรูปแบบแห่งความสำเร็จ (ฐานเศรษฐกิจชุมชน)
จากแผนภาพอธิบายวงจรรูปแบบแห่งความสำเร็จ ดังนี้

1. เชื้อมั่น Faith

- มีความเชื่อมั่นในหลักการหรือแนวทาง ที่พร้อมลงมือทำ ความเชื่อมั่นนี้หมายถึง การเชื่อในกระบวนการตามหลักการจัดการ ได้แก่ ด้านบุคลากร (Man) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านวัตถุดิบ (Material) และ วิธีการปฏิบัติงาน (Method)
- มีความเชื่อมั่นในการประมาณรู้ศักยภาพ (Potential) ของชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

2. แบ่งปัน Endow

- มีอุปนิสัยในการแบ่งปัน เสียสละ โอปอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อสังคม (Social) สภาพสิ่งแวดล้อม (Environment) ที่มีความเสมอภาค พึ่งพาอาศัยกันและกันแบบมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit)
- เข้าใจหลักการ (Principle) และเหตุผลของภูมิปัญญาท้องถิ่นและมาตรฐานชุมชนซึ่งต้องอาศัยการมีทักษะในการปฏิบัติงานจริง ๆ

3. การกระทำ Act

- เข้าใจกฎแห่งศีล(Rule) ระเบียบ กรอบเกณฑ์ของสังคม ชุมชน ปฏิบัติตามกฎหมาย และมีหลักการลงมือปฏิบัติ คือ

ก. มีฉันทะธรรม คือพอใจรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายความสำเร็จเป็นฐานกิจกรรม

ข. มีวิริยะธรรม คือพากเพียรมุ่งมั่นในกิจกรรมและมีความการุญต่อชุมชนที่อยู่อาศัย โดยพึงฉันทะธรรมเป็นฐาน

ค. มีจิตตะธรรม คือเข้าใจและเห็นประโยชน์ มีใจเด็ดเดี่ยวในกิจกรรมไม่ฟุ้งซ่าน โดยอาศัยฉันทะธรรมเป็นเบื้องต้นเป็นฐาน และมีวิริยะธรรมเป็นที่สองเป็นฐาน

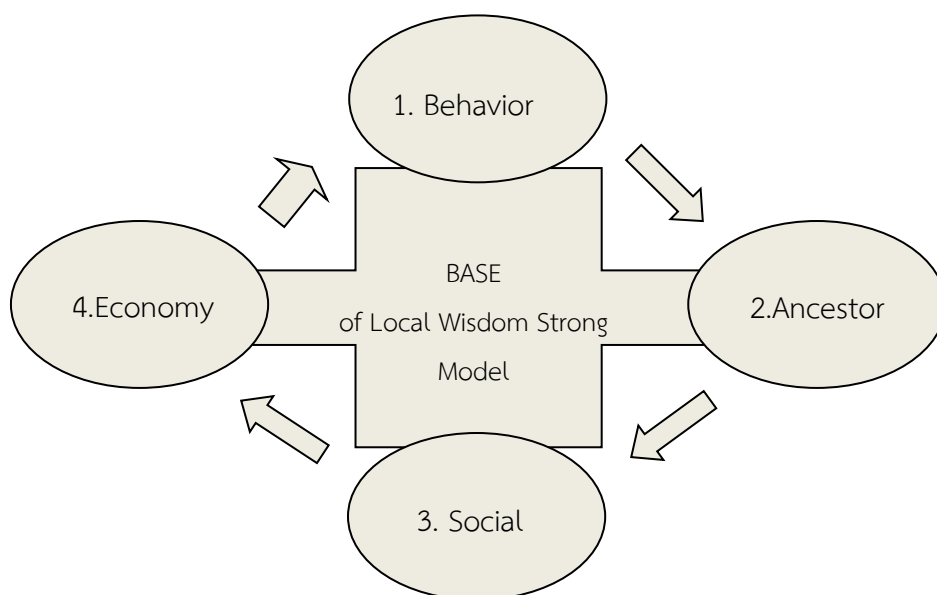
ง. มีวิมังสาธรรม คือไตร่ตรอง การทดลอง โดยมีฉันทะธรรมเป็นเบื้องต้นเป็นฐาน มีวิริยะธรรมเป็นที่สองเป็นฐาน และมีจิตตะธรรม ความคิดจินตนาการเป็นที่สามเป็นฐานเบื้องต้นปลาย

4. มั่นสมอง Talent

- มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา อบรม สัมมนา ถอดความรู้
- มีระบบและกระบวนการจัดการ (System and Management Process) เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การสร้างทีม การสั่งการ การรายงาน การประเมินผลและงบประมาณ
- มีผู้นำและผู้ตาม (Leaders and Followers) ที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการเป็นมั่นสมองของชุมชน

5. ข้อมูล Statistics

- มีคลังความรู้ (Knowledge Store) ที่เป็นข้อมูลมาจากการสรุปแล้ว (Secondary data) เป็นข้อมูลที่พร้อมใช้ เพราะชุมชนไม่จำเป็นต้องวิจัยเอง
- เข้าใจ (Understand) และทรงจำองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างถ่องแท้ เชี่ยวชาญ (Expertise)
- รัก เห็นคุณค่าและวางแผนภูมิปัญญาท้องถิ่น

แผนภาพที่ 2 : ฐานความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่นอธิบายฐานความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. พฤติกรรม Behavior

– พฤติกรรมของ มนุษย์ ชุมชน ทรัพยากร ฤดูกาล ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทรงจำ อนุรักษ์ กล่าวบอก รักษา หวงแหน สืบทอด พัฒนาต่อเนื่อง

2. บรรพบุรุษ Ancestor

– เรื่องราวในอดีตของบรรพบุรุษ ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวช่วยผลักดันให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดำรงอยู่ในฐานะเป็นมรดกของท้องถิ่นและชุมชน เป็นองค์ความรู้ส่วนรวมไม่มีใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์.

3. สังคม Social

– สภาพสังคมต้องมีความสามัคคีของชุมชนหรือสังคมในระดับเข้มข้น สังคมต้องเห็นความสำคัญ คุณค่า ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. เศรษฐกิจ Economy

– สภาพเศรษฐกิจชุมชนมีกระแสการเงินไหลเวียนทั้งปี สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเป็นสินค้าให้ชุมชนได้ โดยเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักได้ ขึ้นอยู่กับกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ของรูปแบบนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน มีการอิงอาศัยกันเป็นฐาน 4 เสา คานหาให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยืนอยู่ได้อย่างมั่นคง ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การปั่นฝ้ายทอผ้าจูลกฐินของบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประสบความสำเร็จในระดับชุมชน ทำให้ชุมชนมีพิพิธภัณฑ์ผ้าทอเชียงแสน มีกลุ่มผ้าทอล้านนาประจำหมู่บ้าน การค้าขายผ้าทอมือเป็นที่นิยมและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน ความสำเร็จนี้เป็นเพราะชุมชนสร้างกระบวนการเสริมสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนผ่านงานประเพณีปั่นฝ้ายสายบุญจูลกฐิน ของวัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งทำปีละครั้ง ตามพระวินัยทางพุทธศาสนา การจัดงานประเพณีนี้นับแต่อดีตจนปัจจุบันรวม 19 ครั้ง กระบวนการต่าง ๆ อิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งไม่จำเป็นต้องจัดการสมโภชหรือบรรยายใด ๆ ก็ทำให้กระบวนการถูกถ่ายทอดและกลายมาเป็นรูปแบบ (Model) ในการจัดงาน

รูปแบบการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนของบ้านสบคำ

วัดพระธาตุผาเงาฟื้นฟูการปั่นฝ้ายทอผ้า ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ผ้าฝ้ายทอมือขึ้นในชุมชนบ้านสบคำ ซึ่งมีขั้นตอนการจัดงานปั่นฝ้ายสายบุญจูลกฐิน ดังนี้ (บทสัมภาษณ์ พระพุทธิญาณมุนี (ประเสริฐ สิ้นสอน) 2560)

ขั้นตอนที่ 1 การเขียนโครงการ

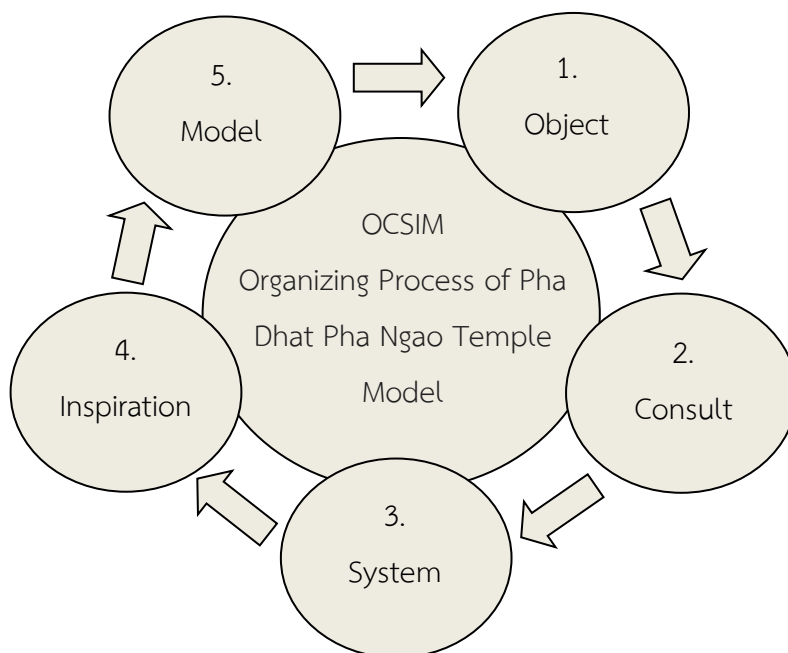
ขั้นตอนที่ 2 การประชุมปรึกษาหารือ

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครือข่ายเพื่อแบ่งภาระงาน

ขั้นตอนที่ 4 รูปแบบการจัดงานปั่นฝ้ายทอผ้าจูลกฐิน

ขั้นตอนที่ 5 การสร้างแรงจูงใจด้วยพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์

ผู้เขียนปรับเปลี่ยนและเขียนสรุปเป็นรูปแบบ (Model) ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 : วงจรกระบวนการจัดงานปิ่นฝ่ายสายบุญจุลกลินผาเงา OCSIM Model

อธิบายวงจรกระบวนการจัดงานปิ่นฝ่ายสายบุญจุลกลินผาเงา OCSIM Model

กระบวนการที่ 1 Object หมายถึง การวางเป้าหมายในการจัดงาน เพื่อประโยชน์อะไร ชี้แจงเป็นรูปแบบโครงการ มีที่มาและเหตุผล วัตถุประสงค์ชัดเจน คณะกรรมการดำเนินงาน ระยะเวลาในการดำเนินงาน งบประมาณ ที่มาของงบประมาณ และสิ่งที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น

กระบวนการที่ 2 Consult หมายถึง การหารือเพื่อให้ได้ข้อยุติเป็นเอกฉันท์ของชุมชนในกิจกรรมที่ระบุในโครงการ ซึ่งชุมชนต้องมีฉันทะร่วมกันผ่านการหารือกันตลอดเวลาอาศัยเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเป็นสมาชิกในการหารือและหามติในวาระต่างๆ อย่างเป็นระบบ

กระบวนการที่ 3 System หมายถึง การมีระบบหรือเครือข่ายในการจัดกิจกรรม ซึ่งต้องอาศัยพลวัตในการขับเคลื่อน เพื่อแบ่งภาระงานตามความถนัด จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงานต่อไป การสร้างเครือข่ายของวัดพระธาตุผาเงา คือ ให้ภาครัฐ เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวจังหวัด มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบตามหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานตน

กระบวนการที่ 4 Inspiration หมายถึง การสร้างแรงบันดาลใจในกิจกรรม ซึ่งต้องอิงอาศัยพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา มีบุญกิริยาวัตถุเป็นฐานในการสร้างแรงจูงใจ โดยมีการนำคำสอนและธรรมเนียมปฏิบัติจากพระไตรปิฎกมาสร้างแรงจูงใจในการสร้างฐานเศรษฐกิจโดยอ้อม

กระบวนการที่ 5 Model หมายถึง การออกแบบรายละเอียดของกิจกรรม ซึ่งมุ่งเน้นการนำเสนออย่างมีเอกลักษณ์ มีรูปแบบที่ดูกว้างไว้เป็นกรอบเกณฑ์ สื่อความหมายชัดเจนเป็นสัญลักษณ์ที่เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ผลผลิตออกมาอย่างตั้งใจ เช่น การแห่ขบวนปลุกฝ้าย แห่ขันโตก แห่นางพญาฝ้าย อย่างเป็นพิธีอันยิ่งใหญ่สร้างคุณค่าและความหมายที่แฝงเร้นอยู่ภายใน สื่อความหมายไปทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น ต้นฝ้ายมงคล 38 ต้น ตุงใหญ่พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ โคมไฟมรรค 8 เป็นต้น

ผลของการปฏิบัติตามกระบวนการ

ชุมชนบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประสบความสำเร็จในการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนด้วยวิธีอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าฝ้าย ที่มีลวดลายเชียงแสนโดยเฉพาะ ซึ่งลวดลายนี้เกือบสูญหายไปแล้วเมื่อ สองทศวรรษที่แล้ว ชุมชนบ้านสบคำเห็นคุณค่าและความสำคัญ จึงรวมตัวกัน ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน มีวัดเป็นเจ้าภาพหลักในการสร้างกลยุทธ์ เพื่อการรวบรวม สืบสาน ถ่ายทอด อนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย สู่วิถีชีวิตฐานเศรษฐกิจให้ชุมชน สุดท้ายตกผลึกเป็นการจัดกิจกรรมทอผ้าฝ้ายอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา คือ การจัดงานถวายเป็นบุญคุณ ซึ่งเกี่ยวกับการอิงหลักบุญกิริยาวัตถุ เพื่อให้ศาสนิกชนผู้ศรัทธาในการถวายเป็นบุญคุณได้เรียนรู้กระบวนการทอผ้าฝ้ายด้วย อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตฝ้าย ทอผ้าฝ้ายเพื่อจำหน่ายด้วย ซึ่งไม่จำเพาะแต่เป็น จีวร อย่างเดียวเท่านั้น ชุมชนยังสามารถตั้งกลุ่มทอผ้าล้านนา มีการทอผ้าซิ่น ผ้าพันคอ ผ้ามา่น ผ้าสำหรับตัดชุดล้านนาจากฝ้าย เป็นต้น

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา วัดพระธาตุมหาเจดีย์และชุมชนบ้านสบคำจัดงานปั่นฝ้ายสายบุญจุลลจินทรรวมทั้งสิ้น 19 ครั้ง เพื่อให้คณะศรัทธาประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สิ่งที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้กลับมามีความสำคัญและมีบทบาท โดยการชักนำผู้ที่มีจิตศรัทธาอยู่แล้วในทางพระพุทธศาสนามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

ตัวชี้วัดความสำเร็จของชุมชน

ก.ด้านโครงสร้าง

- มีกลุ่มสมาชิกทอผ้าฝ้ายล้านนา
- มีพิพิธภัณฑ์ทอผ้าเชียงแสน
- มีคณะกรรมการบริหาร
- มีเครือข่ายลูกค้าสัมพันธ์

ข.ด้านเศรษฐกิจชุมชน

- สมาชิกมีรายได้เสริมจากภูมิปัญญาทอผ้าฝ้าย
- ชุมชนมีโอกาสขยายฐานเศรษฐกิจชุมชนไปสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ

ค.ด้านคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าฝ้ายยังยืนคู่กับชุมชน
- คุณค่าของผ้าฝ้ายสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน
- เยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจในกิจกรรม

ง. ด้านความนิยมของสังคม

- มีการเผยแพร่ คือ บันทึกเทปรายการโทรทัศน์ รายการกบนอกกะลา ของ บริษัท ทีวีบูรพา จำกัด ในปี พ.ศ.2551 ทีวีบูรพา กบขึ้นเครื่อง ตอน : เส้นใยศรัทธา มหากฐิน (English Subtitle) EP.2 รวมถึงเว็บไซต์ต่าง ๆ มากมาย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถส่งเสริมผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของแผ่นดินยังมีอีกหลายอย่างที่ควรส่งเสริม หากไม่มีหน่วยงานใดให้ความสำคัญ พุทธศาสนาควรให้การสนับสนุนได้โดยบุคคลภายนอกผ่านพิธีกรรม เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีความสำคัญอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้สูญหาย ที่สามารถอ้างอิงพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้อีก มี ภูมิปัญญาการทอเสื้อลำแพน ภูมิปัญญาการตีบาตร ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ภูมิปัญญาการกวนข้าวทิพย์ ภูมิปัญญาการทำร่ม ภูมิปัญญาการทำฟูกนอนยัดนุ่น (ทีวีบูรพา,2559)

หลักฐานภูมิปัญญาจากพระไตรปิฎก ที่สามารถนำมาสร้างกระแสพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนได้ มีดังนี้

4.1 ภูมิปัญญาการทอเสื่อลำแพน

พื้งยกประเด็นสำคัญจากกิลีญชทายกเถราปทาน สารสำคัญคือ พระกิลีญชทายกเถระ ถวายเสื่อลำแพน แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะผู้ส่องโลกให้สว่าง ในกัปที่ 94 นับจากกัปนี้ไป พระกิลีญชทายกเถระได้ทำกรรมไว้ในครั้งนั้น จึงไม่รู้จักทุกติเลย ในกัปที่ 77 จากกัปนี้ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าชัณณะ สมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 ประการ มีพลานุภาพมาก ปฏิสัมภิตา 4 วิโมกข์ 8 และอภิญญา 6 และที่สุดก็บรรลुพระอรหันต์

ภูมิปัญญาการตีบาตร

พื้งยกตัวอย่างการทำบุญด้วยการถวายบาตร ผู้ที่ทำบุญด้วยการถวายบาตรแด่พระสงฆ์ จะได้รับอานิสงส์อันแรงกล้า กล่าวคือความเป็นอยู่จะมั่งคั่ง มีชีวิตสมบูรณ์พูนสุข ปราศจากสิ่งใดที่จะได้โดยไม่ต้องลงแรงมากมายที่พบกับอุปสรรค ก็จะพบกับทางแก้ หรือมีที่พื้งเข้ามาอยู่เสมอ อันตรายไม่มากถ้ากรายคิดทำสิ่งใดมีความหนักแน่น และมีความพยายามมากทำให้การนั้นๆ ส่งผลในทุกครา ไม่ค่อยพบกับความผิดหวังเท่าใด ตัดสินใจสิ่งใดจะมีแต่คนให้คำปรึกษาที่ดีอยู่เสมอ

อานิสงส์ของการถวายบาตรพื้งยกตัวอย่างพระปิลินทวัจณเถระได้ถวายบาตรในพระสุคต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ ซึ่งสมควรแก่ฐานะ 10 ประการ คือ

1. บริโภคโภชนาหารในภาชนะทองคำ ภาชนะแก้วมณี ภาชนะเงินและภาชนะที่ทำด้วยทับทิมทุกครั้ง
2. เป็นผู้ไม่มีอันตราย
3. ไม่มีเสนียดจัญไร
4. ชนทั้งหลายยำเกรงทุกเมื่อ
5. ได้ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนเป็นปกติ
6. มีโรคสมบัติไม่พินาศ
7. เป็นผู้มั่งคั่งมั่นคง
8. เป็นผู้ไคร้ธรรมทุกเมื่อ
9. เป็นผู้มั่งคั่งน้อย
10. ไม่มีอาสวะ

คุณเหล่านี้ ติดตามพระปิลินทวัจณเถระ ไปทั้งในเทวโลกและมนุษย์โลก ไม่ละพระเถระในที่ทุกแห่ง เปรียบเหมือนเงาตามไม้

ภูมิปัญญาการทำร่ม

พื้งยกตัวอย่างการทำบุญด้วยร่ม ของพระปิลินทวัจณเถระ ได้ถวายร่มในพระสุคต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ 8 ประการ ได้แก่

1. ไม่รู้สีกหนาว
2. ไม่รู้สีกร้อน

3. ละอองและธุลี ไม่แปดเปื้อน	4. เป็นผู้ไม่มีอันตราย
5. ไม่มีเสนียดจัญไร	6. ชนทั้งหลายยำเกรงทุกเมื่อ
7. เป็นผู้มิมีผิวพรรณละเอียด	8. เป็นผู้มิมีใจใสสะอาด

เมื่อเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพ ฉัตร 100,000 คัน ซึ่งประกอบด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง ก็นั่งอยู่เหนือศีรษะของพระเถระ ยกเว้นชาตินี้ เพราะอาณภาพแห่งกรรมนั้น เพราะฉะนั้นพระเถระกระทำการทุกอย่าง ก็เพื่อบรรลุฉัตรคือวิมุตติ

ปัญญาการทำพุกนอนยัดนุ่น

พึงยกตัวอย่างการทำบุญด้วยพุกที่ยัดด้วยนุ่น ของพระปิลินธวัจฉณเถระ ได้ถวายพุกในพระสุคต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ ซึ่งสมควรแก่กรรม 6 ประการ คือ

1. เป็นผู้มี่ร่างกายสมส่วนที่บุญกรรมก่อให้เกิด อ่อนโยน มีรูปงาม น่าดู
2. เป็นผู้ได้ญาณอันประเสริฐ
3. เป็นผู้ได้พุกที่ยัดด้วยนุ่นอันวิจิตรด้วยรูปสัตว์ต่าง ๆ มีรูปปราณีต และเสื้อโคร่งเป็นต้น ด้วยผ้าไหม แกมด้นที่ปักเพชรพลอย
4. เป็นผู้ได้ผ้าปานอย่างดี และผ้ากัมพลต่าง ๆ จำนวนมาก
5. เป็นผู้ได้ผ้าปาวารที่มีขนอ่อนนุ่ม และผ้าทำด้วยขนสัตว์อ่อนนุ่ม ในที่ต่าง ๆ
6. เมื่อใด พระเถระระลึกถึงตน เป็นผู้รู้เพียงสา เมื่อนั้นพระเถระเป็นผู้ไม่เปล่า มีฉานเป็นเตียงนอนนี้เป็นผลแห่งกายถวายพุกยัดด้วยนุ่น

บทสรุป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ควรได้รับการอนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบสานและพัฒนาสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อมสร้างภูมิปัญญามาให้แล้ว พุทธศาสนิกชนทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ควรนำมาฟื้นฟูและให้การสนับสนุน พัฒนาสืบต่อไปเหมือนการจัดงานปั่นฝ้ายสายบุญจุลกฐินของชุมชนวัดพระธาตุผาเงา โดยอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำรูปแบบกระบวนการของชุมชนบ้านสบคำ ไปจัดงานในท้องถิ่นของตนให้ประชาชนสนใจเห็นความสำคัญ และต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอันควรหวงแหน

ชุมชนใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นใด วัดที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ควรสนับสนุนภูมิปัญญา นั้น โดยจัดเป็นกิจกรรมที่อิงอาศัยความศักดิ์สิทธิ์ อันจะก่อให้เกิดกิจกรรมการถวายทานแต่

พระพุทธเจ้า เพื่อหวังอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ซึ่งไม่แน่ว่ากิจกรรมดังกล่าว อาจนำไปสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชน และอาจสร้างรายได้อันมหาศาลให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนสืบต่อไปก็ได้

ปัจจุบันพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องมีบทบาท หน้าที่ และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสังคม มีการสร้างประโยชน์แก่ชนหมู่มาก (พหุชนัตถายะ) เป็นต้น ไม่เหมือนสมัยก่อนที่มุ่งเน้นความหลุดพ้นอย่างเดียว บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีประจำในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งกำลังสูญหาย ขาดการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดเหล่านั้น มาสร้างฐานเศรษฐกิจให้ชุมชน ดังนั้นบทบาทของวัดในพุทธศาสนาปัจจุบัน จึงควรหันมาสนใจในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยการนำมาขยายฐานเศรษฐกิจชุมชนผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา อาศัยรูปแบบการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนของวัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นรูปแบบ (Model) ตัวอย่าง

เอกสารอ้างอิง

ทีวีบูรพา. กบขึ้นเครื่อง ตอน : เส้นใยศรัทธา มหากฐิน (English Subtitle) EP.2 แหล่งที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=Z3UK6IVVsOw> [3 ตุลาคม 2559]

บทสัมภาษณ์ พระพุทธิญาณมุนี (ประเสริฐ สินสอน) 21 พฤศจิกายน 2559 อ้างถึงใน เสพ บัณฑิต โหน่งบัณฑิต. บทความวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั่นฝ้ายทอผ้าจลกลืนท้องถิ่นล้านนาผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 ระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 2560.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม 2542 (หน้า 8)

สำนักงานรัฐมนตรี.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2535)..แผนพัฒนา

การศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539).กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2534) ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

